

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΓΝΩΜΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΨΗΦΟ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ

Με μεγάλη ευχαρίστηση δημοσιεύουμε ένα απόσπασμα από τη σοβαρώτατη μελέτη του κ. Χαριτάκη καθηγητού της 'Ανωτάτης 'Εμπορικής Σχολής: 'Η αναλογική έκλογή, τόμος Α', που όλοένα τυπώνεται. Το μέρος που δημοσιεύουμε αφορά την ψήφο της γυναίκας, γενικά ως αρχή, και ιδιαίτερα την εφαρμογή της: στον τόπο μας. Οι γνώμες του διακεκριμένου επιστήμονα είναι συντηρητικές και δεν ανταποκρίνονται βέβαια με τις δικές μας άρχες: της απόλυτης ισότητας. 'Εχομε όμως την πεποίθηση πως αν κι αυτές ακόμα γίνονταν δεκτές από την Κυβέρνηση και την 'Εθνοσυνέλευση, θα είχαμε σημειώσει ένα βήμα στην πρόοδο του τόπου μας, και θα ακολουθούσαμε τη μέθοδο που επικράτησε και σε άλλες χώρες, ακόμα και στην 'Αγγλία, τη μέθοδο που παραχωρεί την πολιτικήν Ισότητα με πρόοδο βαθμιαία.

'Εφόσον είναι γενικώς πλέον παραδεκτή η αρχή της αυτοδιοικήσεως των λαών, εφόσον πιστεύομεν ότι οι άριστοι κριταί περι της τύχης των και της κατευθύνσεως της πολιτικής των ζωής είνε αυτοί ούτοι οι λαοί, οι όποιοι άλλως τε πρόκειται να υποβληθούν και εις τας άπαιτουμένας εκάστοτε θυσίας αίματος και χρήματος, είνε φανερόν ότι πρέπει να μεριμνήσωμεν περι βελτιώσεως του έκλογικου νόμου, διότι άλλως νοθεύεται ολόκληρον το κοινοβουλευτικόν πολίτευμα, ανατρέπεται, ή μάλλον υπονομεύεται, ή βάσις επί της οποίας πρόκειται τούτο να βασισθῆ.

Εις τὰ προηγηθέντα διεγράφησαν αἱ γενικαὶ τάσεις πού παρατηροῦνται σήμερον ὡς πρὸς τὴν ἐκλογικὴν μεταρρυθμίσιν. Ἡδὴ πρέπει, ἀφίνοντες τὴν γενικὴν ἐπισκόπησιν, νὰ ἐρευνήσωμεν διὰ ποίων συγκεκριμένων μεταρρυθμίσεων εἶνε δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν αἱ γενικαὶ αὐταὶ τάσεις.

Αἱ εἰδικαὶ μεταρρυθμίσεις, διὰ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ γενικὴ τάσις πού διαγράφει ἡ νεωτάτη ἐξέλιξις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαίου, εἶνε αἱ ἑξῆς:

- Α) 'Επέκτασις τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καὶ εἰς τὰς γυναῖκας,
- Β) 'Αμεσος προσφυγὴ εἰς τὴν λαϊκὴν ψήφον (Δημοψηφισμα),
- Γ) Οἰκογενειακὴ ψήφος,
- Δ) 'Επαγγελματικὴ ἐκπροσώπησις,
- Ε) 'Αναλογικὴ ἐκλογή.

'Εκ τῆς ἀπαριθμήσεως ταύτης προκύπτει ὅτι πᾶσαι αὐταὶ αἱ ἐπι μέρους μεταρρυθμιστικαὶ τάσεις ἐτιδιώκουν τὴν πραγματοποίησιν **πιστῆς** καὶ **δραγνικῆς** ἐκπροσώπησεως, καὶ ἄλλαι μὲν ἀποβλέπουν πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ἐτέρου τῶν δύο τούτων σκοπῶν, ἄλλαι πρὸς πραγματοποίησιν καὶ τῶν δύο ταυτοχρόνως. Ἄς ἐξετάσωμεν ἤδη ἐκάστην τῶν μεταρρυθμίσεων τούτων λεπτομερέστερον:

Α'. Ψήφος γυναικῶν.

'Απὸ πολλῶν δεκαετηρίδων ἔχει ἐκδηλωθῆ ἡ τάσις ὅπως εἰς τὸ σῶμα τῶν ἐκλογέων συμπεριληφθοῦν καὶ αἱ γυναῖκες, οὗτω: ὥστε τὸ κοινοβούλιον ν' ἀντιπροσωπεύῃ πάντας τοὺς ὀικωσδήτοτε συνεργαζόμενους εἰς τὴν διατήρησιν καὶ πρόοδον τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ὀργανώσεως.

Αἱ ἐπὶ τοῦ προβλήματος τῆς ψήφου τῶν γυναικῶν κρατοῦσαι ἀπόψεις δύνανται νὰ συνοψισθοῦν ὡς ἑξῆς:

Οἱ ἀντίπαλοι τῆς ψήφου τῶν γυναικῶν λέγουσιν ὅτι ἡ δράσις τῶν γυναικῶν εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀναλόγως τῆς φύσεως αὐτῶν, εἶνε ὅπως διάφορος τῆς τῶν ἀνδρῶν, αἱ γυναῖκες περιοριζόμεναι εἰς τὰς οἰκιακὰς ἀσχολίας, τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, καὶ τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων δὲν ἀναμιγνύονται εἰς τὰ δημόσια, καὶ ἐπομένως οὔτε γνώμην περὶ τούτων

ἔχουν οὔτε τὴν ἱκανότητα ὅπως μορφώσουν τοιαύτην γνώμην καὶ ἐπομένως ἡ ἀπονομὴ εἰς αὐτὰς τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος θὰ ἦτο παραλογισμὸς καὶ παραγνώρισις τῆς ἐπιβεβλημένης διακρίσεως τῶν δύο φύλων ἐν σέσει μετὰ τὰ πολιτικὰ ζητήματα. Ἄντιθέτως οἱ ὑπέρμαχοι τῆς γυναικείας ψήφου ἀντιτάσσουσιν ὅτι ἡ διάκρισις τῶν δύο φύλων δὲν συνεπάγεται ποσῶς καὶ τὴν ἀπομύκρυνσιν τῆς γυναικὸς ἀπὸ τῆς πολιτικῆς ζωῆς, ὅτι κατὰ τὴν νεωτέραν ἱστορικὴν περιόδον ἡ δράσις τῆς γυναικὸς, ἰδίᾳ ἡ ἐνεργὸς αὐτῆς συμμετοχὴ εἰς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν, ἡ ἐπίδοσις τῆν ὁποίαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔχουν νὰ ἐπιδείξουσιν εἰς τὰ γράμματα καὶ τὸς τέχναι, ὑπῆρξαν τοιαῦται ὥστε δὲν δικαιολογεῖται ἡ στέρησις τῆς ψήφου ἀπὸ τὰς γυναῖκας. Εἰς τὰ συγχρονισμένα πολιτισμένα κράτη κοινοβούλιον μὴ ἀντιπροσωπεῦόν καὶ τὸν ἐνθλικὸν γυναικεῖον πληθυσμὸν εἶνε κοινοβούλιον νόθον πού δὲν ἀποτελεῖ πιστὴν εἰκόνα τοῦ λαοῦ. Ἡ ἔκτακτος ἐνεργητικότης, μεθ' ἧ: αἱ γυναῖκες ἐπεδόθησαν διαρκούντος τοῦ μεγάλου πολέμου εἰς πλείστα ἔργα πλουτοπαραγωγικὰ καὶ κοινωνικῆς προνοίας, ἀνύψωσε, παρὰ τὴν σημειωθεῖσαν ταυτοχρόνως ἔκλυσιν ἠθῶν καὶ ἠθικῆς, σημαντικῶς τὴν θέσιν τῆς γυναικὸς εἰς τὴν κοινὴν ἀντίληψιν καὶ ἐπέσπευσε τὴν εἰς αὐτὴν ἀπονομὴν τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος.

Εἰς πλείστα κράτη εἶχε κατὰ πρότερον δοθῆ ἡ ψήφος τῶν γυναικῶν εἰς τὰς τοπικὰς (δημοτικὰς καὶ κοινοτικὰς) ἐκλογὰς καὶ κατόπιν εἰς τὰς βουλευτικὰς. Ἡδὴ αἱ γυναῖκες ψηφίζουν εἰς ὅλα τὰ προηγμένα κράτη τῆς Εὐρώπης καὶ Β. Ἀμερικῆς, ἐξαιρουμένων

1. Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶνε ἡ Εἰσηγητικὴ Ἐκθεσις τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς τῆς γαλλικῆς βουλῆς ἐπὶ τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ μέλους ταύτης τοῦ Joseph Barthélemy, καὶ τὴν ὁποίαν αὗτος κατέθεσεν εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς γαλλικῆς βουλῆς τῆς 30ῆς Φεβρουαρίου 1923. (Ἐξετυπώθη εἰς τὰ Documents parlementaires, Chambre, τοῦ αὐτοῦ ἔτους σελ. 387 91). Τοὺς λόγους πού συνηγοροῦν ὑπὲρ τῆς γυναικείας ψήφου συνοψίζει ὡς ἑξῆς ὁ εἰσηγητής: «ἡ γυνὴ πρέπει ν' ἀποκτήσῃ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου: Ἰον διότι τοῦτο ἀπαιτεῖ τὸ δημοκρατικὸν πνεῦμα. 2ον διότι ἡ γυνὴ ἔχει ἴδια συμφέροντα, τὰ ὅποια ὀφείλει νὰ προστασίῃ, 3ον διότι ἡ γυνὴ παρέχει ὑψηλὰς εἰς τὴν κοινωνίαν, 4ον διότι ἡ ἐξάσκησις τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, θὰ ἀποβῆ ὀφέλιμος εἰς τὴν γυναῖκα». Τὰ κατὰ τῆς γυναικείας ψήφου ἐπιχειρήματα συνοψίζει ὁ αὐτὸς εἰσηγητής ὡς ἑξῆς: «Δὲν πρέπει νὰ δοθῆ ἡ ψήφος εἰς τὰς γυναῖκας: Ἰον διότι αἱ γυναῖκες δὲν ἐπιθυμοῦν τὴν ψήφον καὶ ἐπομένως θὰ παραιλήσουν τὴν ἐξάσκησιν τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ. 2ον διότι ἡ γυνὴ εἶνε κατωτέρα τοῦ ἀνδρός, 3ον διότι ἡ γυνὴ τείνει πρὸς τὰς ἀφρονεῖς, ὅσα ἡ ἀντιδραστικὴ ἡ κομμουνιστρια, 4ον διότι ἡ γυνὴ δὲν ἐκτελεῖ στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν, 5ον διότι ἡ γυνὴ εἶνε προσωρισμένη διὰ τὸν οἶκον, καὶ 6ον διότι αἱ πολιτικαὶ διαμάχαι θὰ ἐπέφερον τὴν διάστασιν τῆς οἰκογενειακῆς ἐνότητος». Τὰ ἀντιφωμιστικὰ σὺ ἀ ἐπιχειρήματα ἀντιφρονούντα ὑπὸ τοῦ Barthélemy ὡς ἑξῆς: Εἰς τὸ Ἰον, εἶνε ἐμπόδιον προσωρινόν, καθὼς ὁ ἀριθμὸς τῶν γυναικῶν πού ζητοῦν τὴν ψήφον αὐξάνει ὀσημέρτι· ἄλλως τε ὅλα ἡ κοινωνικαὶ μεταρρυθμίσεις: ὑπῆρξαν ἔργον μειωρησιῶν. Εἰς τὸ 2ον, εἶνε ἀποτελέσμα τοῦ ἀνδρικοῦ ἐγωϊσμοῦ καὶ τῆς ἀνδρικῆς ὑπεροψίας. Βεβαίως ὁ ἀνὴρ εἶχε τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὰς ἀνατάτας ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ δὲν χρειάζεται μεγαλοφυκία διὰ νὰ εἴῃ τις δικαίωμα ψήφου. Εἰς τὸ 3ον, ἡ μέχρι τοῦδε ἐπιτρομὴ ἀπέδειξεν ὅτι εἶνε ἀβάσιμον. Εἰς τὸ 4ον, καὶ οἱ μὴ ὑπηρετούντες εἰς τὸν στρατὸν ἀνδρες ἔχουν δικαίωμα ψήφου, ἄλλως τε ἡ γυνὴ ἀντικαθιστᾷ τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν διὰ τῆς μητροτήτος. Εἰς τὸ 5ον, ἡ ψήφος δὲν θὰ ἀπομακρύνει τὴν γυναῖκα τῶν συνήθων τῆς ἀσχολίαν, εἴτε αὐταὶ περιστρέφονται περὶ τὸν οἶκον εἴτε ἐκτὸς αὐτοῦ. Εἰς τὸ 6ον, εἶνε ἀβάσιμον. Αἱ πολιτικαὶ συζητήσεις δὲν θὰ ὀξύνουν τὰς σχέσεις τῶν συζύγων. Εἰς τὰς Ἡνωμέναις Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς παρετηρήθη ὅτι τὰ περισσότερα διαζύγια ἐλάμβανον χώραν εἰς τὰς δύο πολιτείας, Ἰνδιάναν καὶ Καλιφορνίαν, ἵπου αἱ γυναῖκες δὲν ἔχουν ψήφον, τὰ σχετικῶς ὀλιγώτερα εἰς τὰς πολιτείας Βύομιγκ, Ὄρεγα καὶ Ἰνταχο ὅπου ἐκράτει πρὸ πολλοῦ ἐκλογικὴ ἰσοπολιτεία τῶν φύλων.

τῶν τριῶν μεγάλων λατινικῶν κρατῶν, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἰσπανίας. Ἡ στάσις τῶν τριῶν τούτων κρατῶν ὀφείλεται ἀσφαλῶς εἰς τὴν ἐπιρροὴν τῆς θρησκείας ὡς καὶ τὴν ἀμετωτέραν ἐπιρροὴν τοῦ ῥωμαϊκοῦ δικαίου. Ἰδίως ξενίζει ἡ στάσις τῆς Γαλλίας, ὅπου ἐν τούτοις αἱ γυναῖκες ἀπὸ πολλοῦ συμμετέχουν σπουδαίως καὶ ἐπιτυχῶς εἰς ὅλους τοὺς κλάδους τῆς κοινωνικῆς δράσεως. Ἡ παροχὴ τοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος εἰς τὰς γυναῖκας ἐψηφίσθη καὶ ποτε ὑπὸ τῆς γαλλικῆς Βουλῆς (20 Μαΐου 1919) ἀλλὰ κατεψηφίσθη ὑπὸ τῆς γερουσίας, τὴν 21 Νοεμβρίου 1922, διὰ ψήφων 156 κατὰ 134. Εἰς οὐδὲν τῶν Βαλκανικῶν κρατῶν ἔχει μέχρι σήμερον παραχωρηθῆ ἔκλογικὸν δικαίωμα εἰς τὰς γυναῖκας.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεκινήθη ἐπ' ἐσχάτων τὸ ζήτημα τῆς παροχῆς ψήφου καὶ εἰς τὰς γυναῖκας. Ὑπὲρ τῆς παροχῆς ἐνεργεῖ ὀργάνωσις ἀνεπτυγμένων καὶ προοδευτικῶν γυναικῶν, αἱ ὁποῖαι μετὰ πολλῆς ζωηρότητος ὑποστηρίζουν τὰς ἀπόψεις των, ὑπὲρ τῶν ὁποίων ἔχουν κατὰ καιρὸν ταχθῆ καὶ πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ (Δ. Γούναρης¹, Ἀλέξ. Παπαναστασίου).

Μέχρι τοῦδε ὅμως αἱ ἰδέαι αὐταὶ δὲν ἔχουν εὐρεῖ εὐρυτέραν ἀπήχησιν εἰς τὰς λαϊκὰς μάζας. Ὡς πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν δὲ τῆς ψήφου τῶν γυναικῶν καὶ παρ' ἡμῖν ἔχομεν τὰ ἑξῆς νὰ εἰσηγηθῶμεν. Ἡ παροχὴ πλήρους ἐκλογικοῦ δικαιώματος εἰς ὅλας τὰς γυναῖκας διὰ τὰς βουλευτικὰς ἐκλογὰς παρ' ἡμῖν δὲν ἐνδείκνυται, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ μεγίστη πλειονότης τῶν γυναικῶν ἢ ἀδιαφορεῖ περὶ τοῦ δικαιώματος τούτου ἢ καὶ ἀρνεῖται τὴν παραχώρησιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἡ πνευματικὴ κατάστασις τῆς μεγίστης πλειονότητος τοῦ γυναικείου πληθυσμοῦ εἶναι τοιαύτη ὥστε νὰ μὴ ἐνθαρρύνῃ τὴν εἰς αὐτὰς παροχὴν εὐρυτέρων πολιτικῶν δικαιωμάτων. Μὲ τὸν θεσμὸν τῆς καθολικῆς ψηφοφορίας, ὁ ὁποῖος τόσον προῶρος εἰσήχθη εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔχομεν ἤδη τὸ λυπηρὸν ἀποτέλεσμα νὰ ὑπάρχουν πολυαριθμόταται ἐκλογικαὶ μάζαι ἀναλφαβήτων πολιτῶν, στερουμένων οἰασθήποτε καὶ τῆς στοιχειώδους μορφώσεως, οἱ ὁποῖοι ἄγονται ὑπὸ τοπικῶν κομματαρχίσκων, ὄργανα παθῶν καὶ μικροσυμφερόντων. Ἐὰν ἡ καθολικὴ ψηφοφορία ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὰς γυναῖκας, τότε, δεδομένου ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν ἀγραμμάτων γυναικῶν εἶνε ἀκόμη μεγαλυτέρα τῆς τῶν ἀγραμμάτων ἀνδρῶν θὰ ἔχωμεν συνελικτὴν αὐξήσιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἀγραμμάτων ἐκλογέων καὶ οὕτω θὰ ἐπαυξήσονται τὰ ὀλέθρια διὰ τὴν πολιτείαν ἐπακόλουθα τῆς συμμετοχῆς ἀγραμμάτων εἰς τὴν πολιτικὴν ζωὴν τῆς χώρας, ἢ ὅποια θὰ κυβερνᾶται ὀριστικῶς ἐπὶ μακρὰν ἀκόμη σειρὰν ἐτῶν ἀπὸ μεγάλην πλειοψηφίαν ἀγραμμάτων ἐκλογέων. Ὡστε δὲν πρέπει, καθ' ἡμᾶς, νὰ δοθῆ ἡ ψήφος εἰς ὅλας τὰς γυναῖκας. Ἄλλως ὅμως ἔχει τὸ ζήτημα εἰς τὴν Ἑλλάδα νὰ δοθῆ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου τὰς ἐχούσας ὀρισμένην μόρφωσιν γυναῖκας, π. χ., εἰς ὅσας ἔχουν ἀπολυτῆριον ἑξατάξιου δημοτικοῦ σχολείου. Τότε τὸ πρᾶγμα ἀλλάζει. Διὰ τῆς παροχῆς ψήφου εἰς τὰς ἐγγραμμάτους μόνον γυναῖκας ἐπιτυγχάνομεν ἐξυγιάνσιν τοῦ σώματος τῶν ἐκλογέων καὶ ἀνύψωσιν αὐτοῦ, διότι προσθέτοντες ἀριθμὸν ἐγγραμμάτων ἐκλογέων ἐλαττώνομεν ἀναλόγως τὸ ποσοστὸν τῶν ἀγραμμάτων. Οὕτω ἐμμέσως ἐπιτυγχάνομεν διόρθωσιν τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἐγένετο διὰ τῆς προῶρου παροχῆς τῆς ψήφου εἰς τοὺς ἀγραμμάτους ἀρ-

(¹) Εἰς τὴν Γ' ἐν Ἀθήναις Συνέλευσιν ἐγένοντο μακρὰ συζητήσεις περὶ τῆς ψήφου τῶν γυναικῶν, ἴδε πρακτικὰ τῶν Συνεδριάσεων τῆς Γ' ἐν Ἀθήναις Συντακτικῆς τῶν Ἑλλήνων Συνελεύσεως, τεύχος Δ' Ἀθ. 1922 σελ. 2643 κέ, 2658 κέ, 2724 κ. ἑ. Γενομένης ψηφοφορίας ἡ πρότασις περὶ παροχῆς ψήφου ἀπερρίφθη τυχούσα μὲν τῆς ἀπολύτου πλειοψηφίας τῶν παρόντων μελῶν ἀλλὰ μὴ τυχούσα τῆς πλειοψηφίας τῶν $\frac{1}{2}$ τοῦ κατωτάτου ὁρίου ἀπαρτίας. Ἴδε σ. 2749 καὶ 2843.

ρενας. Προκειμένου λοιπόν να δοθῆ τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου εἰς τὰς ἐγγραμμάτους γυναῖκα· δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὸ μέτρον τοῦτο ὡς *προοδευτικὴν μεταρρυθμίσιν πού δὲν ἔμπορεῖ παρὰ νὰ ἔχη ἀγαθὰ ἐλακόλουθα*. Ἐὰν δὲ ἡ παρ' ἡμῖν κοινὴ γνώμη εἶνε ἀκόμη ἐναντία τῆς ψήφου τῶν γυναικῶν ἐν γένει εἶνε λίαν πιθανὸν ὅτι θὰ μεταβληθῆ προκειμένου περὶ παροχῆς τοῦ δικαιώματος τούτου εἰς μόναν τὰς ἐγγραμμάτους. Τὸ δικαίωμα δὲ ψήφου τῶν ἐγγραμμάτων γυναικῶν θὰ ἔπρεπε νὰ δοθῆ *ὄχι μόνον διὰ τὰς διοικητικὰς ἐκλογὰς (δημοτικὰς, κοινοτικὰς καὶ νομαρχιακῶν συμβούλων) ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς βουλευτικὰς*.